

OPPILAITOSTEN TURVALLISUUS

Tilanneraportti 2014

Käsitelty sisäisen turvallisuuden ministeriryhmässä 16.9.2014

Käsitelty sisäisen turvallisuuden ohjelman ohjausryhmässä 27.8.2014

1 Johdanto

Suomessa opiskeli vuoden 2013 lopussa yhteensä hieman yli 1,2 miljoonaa opiskelijaa tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Oppilaitoksista suurimman ryhmän muodostavat peruskoulut, joita oli 2 576. Lukioita oli 374, ammatillisia oppilaitoksia (ml. erityisoppilaitokset, erikoisoppilaitokset ja aikuiskoulutuskeskukset) alle 200, ammattikorkeakouluja 27 ja yliopistoja 14. Oppilaitosten turvallisuus on muuttunut yksittäisen oppilaitoksen sisäisestä asiasta laajemmaksi turvallisuuskysymykseksi Suomessa viimeisen kymmenen vuoden aikana kahden toteutuneen koulusurman, esille nousseen kouluväkivallan sekä muiden uhkien vuoksi. Viimeisimmät tapaukset ovat Kouvolan uhkaava koulupalo helmikuussa 2014 ja joukkosurma, joka suunniteltiin toteutettavaksi Helsingin yliopistossa ja jonka oikeuskäsittely on kesken.

Lainsäädäntö antaa hyvän perustan oppilaitosten turvallisuustyölle. Oppilaitoksen johto on vastuussa oppilaitoksen ja oppilaiden turvallisuudesta. Oppilaitokset eivät kuitenkaan ole turvallisuuden asiantuntijoita, ja tästä syystä on tärkeää että niiden turvallisuustyötä tuetaan. Sekä opetus- että pelastustoimi ovat kunnallisesti rahoitettua toimintaa. On taloudellisesti ja toiminnallisesti kannattavaa, että pelastustoimi tukee ja edistää alueen oppilaitosten turvallisuustyötä. Sosiaalisella medialla on yhä suurempi rooli niin kouluihin kohdistuvissa uhkauksissa ja kouluissa tapahtuvassa väkivallassa. Uhkauksia tehdään ja niistä keskustellaan netissä. Näistä syistä poliisi näkyy oppilaitoksissa aiempaa useammin.

Jos aikuinen hakataan työmatkalla joko kerran tai toistuvasti kysymys on rikoksesta. Jos sama tapahtuu lapselle, sitä pidetään koulukiusaamisena. Se jää usein pimentoon ja ilmitullessaan sitä voidaan edelleen vähätellä. Kouluissa tapahtuva väkivalta jatkuu usein koulun ulkopuolella ja päinvastoin. Tämä voi olla väkivaltaa tai esimerkiksi kunnianloukkauksia tai laittomia uhkauksia netissä. Lapsen oikeuksien sopimus antaa lapselle vahvan aseman, mutta on syytä kysyä, onko lapsen asema todellisuudessa aikuista heikompi erityisesti kun kysymys on väkivallasta.

Edellä esitetyistä syistä turvallisen oppimisympäristön varmistaminen on yksi valtioneuvoston 14.6.2012 tekemän periaatepäätöksen sisäisen turvallisuuden ohjelmasta keskeinen tavoite. Oppimisympäristön turvallisuuden parantaminen tukee opetustoimelle asetettuja tavoitteita. Turvallinen fyysinen ja henkinen oppimisympäristö on tärkeä osa koulussa viihtymistä, joka PISA-tutkimuksen tulosten mukaan ei ole Suomessa samalla hyvällä tasolla kuin oppimistulokset yleisesti.

Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä on seurannut säännöllisesti oppilaitosten turvallisuustilannetta. Edellisen kerran ministeriryhmälle raportoitiin oppilaitosten turvallisuustilanteesta 20.3.2012.

2 Raportin sisältö

Raportti perustuu sisäministeriön poliisiosaston, sisäministeriön pelastusosaston ja opetus- ja kulttuuriministeriön toimittamiin tietoihin. Raportointi koostuu kolmesta kokonaisuudesta, jotka ovat seuraavat.

1. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä sisäisen turvallisuuden ohjelmasta päätetty toimenpide 12, jonka mukaisesti **pelastuslaitokset tukevat alueensa oppilaitosten turvallisuustyötä** ja varmistavat, että **oppilaitokset harjoittelevat säännöllisesti**.
2. **Oppilaitosten ja poliisi- ja pelastustoimen välisen yhteistyön parantaminen**, jota koskevat päätökset tehtiin Kauhajoen koulusurman jälkeen. Näiden osalta poliisi ja pelastustoimi raportoivat, onko jokaiselle poliisilaitokselle ja pelastuslaitokselle nimetty henkilö/yhteyspiste, jonka kautta oppilaitos saa helposti yhteyden näihin viranomaisiin tilanteessa, jossa tarvitaan näiden viranomaisten apua ja asiantuntemusta. Tähän liittyen on koottu myös tiedot **poliisin ja pelastustoimen yhteistyöstä (esim. yhteiset harjoitukset) koulusurmatilanteisiin varautumiseksi**.

3. **Opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla toteutetut toimet** oppilaitosten turvallisuuden parantamiseksi.

3 Pelastustoimen toimet oppilaitosten turvallisuuden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi

Oppilaitosten yhdyshenkilöt

- Pelastuslaitoksilla on yhteyshenkilöt valvonnassa ja Nou Hätä! -kampanjassa.
- Yhteyshenkilön tehtävät vaihtelevat alueen toimintamallien ja henkilön tehtäväkuvan mukaan. Osa hoitaa asiat palotarkastuksen, kampanjoinnin tai muun toiminnan yhteydessä ja osa laajemmissa yhteistyöfoorumeissa.

Pelastuslaitosten ja poliisin välinen yhteistyö

- Kaikki pelastuslaitokset tekevät poliisin kanssa valtakunnan kattavaa turvallisuusyhteistyötä paikallisessa turvallisuussuunnittelussa.
- Yksittäisillä pelastuslaitoksilla on myös muuta yhteistyötä poliisin kanssa mm. yhteiset valistustilaisuudet.

Pelastuslaitosten ja oppilaitosten välinen yhteistyö

- Yhteistyön perustana ovat pelastuslaissa pelastuslaitoksille säädetyt tehtävät ohjata, valistaa, neuvoa ja valvoa omatoimiseen varautumiseen velvollisia.
- Omatoimisen varautumista tuetaan pääasiassa valvontatehtävän yhteydessä. Palotarkastuksissa valvonta kohdistuu säännösten vastaiseen toimintaan ja toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi.
- Pelastuslaitokset ovat tehneet palotarkastukset kouluihin ja oppilaitoksiin valvontasuunnitelmiansa mukaisesti ja koulut ja oppilaitokset tarkastetaan pääsääntöisesti kerran vuodessa.
- Pelastuslaitokset keskittävät merkittävimmät ohjausresurssinsa koulujen opetus- ja kasvatustyöhön kohdistamalla valistusta lapsiin ja nuoriin kouluissa.

Pelastussuunnitelmien täydentäminen

- Pelastuslaitokset ovat tukeneet oppilaitoksia pelastussuunnitelmien päivittämisessä huomioon ottaen uudet uhkat ja ohjeet sekä järjestäneet pelastuslain mukaista koulutusta ja harjoituksia.

Ohje toiminnasta uhka- ja vaaratilanteissa

- Poliisi on antanut sisäisen ohjeen toiminnasta vaara- ja uhkatilanteissa. Pelastuslaitokset toimivat tilanteissa poliisin ohjeistuksen mukaan.

Koulurakennusten rakennustekninen turvallisuus

- Pelastusviranomaiset ovat huomioineet palotarkastusten ja rakennuslupakäsittelyjen yhteydessä oppilaitosturvallisuustyöryhmän paloturvallisuustekniikkaan ja rakenteelliseen turvallisuuteen liittyvät suositukset. Oppilaitosrakennusten rakenteellista turvallisuutta koskevat vaatimukset ovat ympäristöministeriön antamissa rakentamismääräyksissä.
- Pelastuslaitokset ovat suositelleet esim. palonilmaisulaitteiden, kuulutuslaitteiden, kameravalvonnan jne. asentamista erityisesti peruskorjaus- ja uudisrakentamiskohteissa.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön Koulurakennusten rakenteellisen turvallisuuden -työryhmän työ on loppuvaiheessa ja raportissa tullaan ottamaan kantaa mm. rakentamismääräysten uudistamiseen koskien palonilmaisulaitteita ja poistumisturvallisuuden parantamista.

Oppilaitosten harjoittelun seuraaminen

- Palotarkastajat valvovat oppilaitosten poistumisturvallisuuden asianmukaisuutta palotarkastusten yhteydessä. Oppilaitoksiin tehdään pelastuslaitosten valvontasuunnitelmaohjeen mukaan palotarkastukset vuosittain.
- Vaaratilanteiden varalta tehtävän harjoittelun tavoista ja määristä ei ole säännöksiä.
- Jos pelastusviranomaisen havaitsee puutteita oppilaitosten poistumisturvallisuudessa, asiaan puututaan välittömästi ja kehoitetaan ryhtymään toimenpiteisiin puutteiden korjaamiseksi.
- Pelastuslaitosten harjoittelua ohjaava toimenpidemalli tukee oppilaitosten omatoimista varautumista ja harjoittelun toteuttamista.

Koulujen opetus- ja kasvatustyön tukeminen

Oppilaitosten turvallisuuden edistäminen edellyttää opetushallinnon ja useiden viranomaisten, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyötä ja toimenpiteitä. Vastavuoroisuuteen perustuva yhteistyö edistää parhaimmillaan ideoiden, tiedon ja osaamisen sekä hyvien käytäntöjen levittämistä ja juurruttamista. Esimerkkeinä näistä ovat monet kouluihin suunnatut valistuskampanjat, joita toteutetaan laajassa yhteistyössä järjestöjen ja viranomaisten kanssa kuten pelastustoimen kampanjat Nou Hätä! ja Paloturvallisuusviikko, turvallisuusviranomaisten 112-päivä, moniammatilliset yhteistyöryhmät Tulipysäkki ja Yli Hyvä Juttu sekä sosiaalinen media.

4 Poliisin toimet oppilaitosten turvallisuuden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi

Pelastusviranomaiset ovat ammattilaisia oppilaitosten paloturvallisuuden ja rakenteellisen turvallisuuden arvioimisessa ja parantamisessa. Poliisi pystyy omalla osaamisellaan tuomaan oppilaitosympäristöön valmiuksia vastata myös rikosperusteisiin uhkiin. Uhat voivat olla esimerkiksi yksittäisiä, oppilaiden tai heidän vanhempiansa aiheuttamia väkivalta- tai muita konfliktitilanteita tai ääritilanteissa vaativia operatiivisia tilanteita, joista äärimmäisinä esimerkkeinä ovat koulusurmat.

Poliisin ylijohdo edellytti aikoinaan, että kaikille poliisimiehille annetaan koulutusta oppilaitoksissa tapahtuvan, aktiivisen väkivaltatilanteen pysäyttämiseksi. Tämä "Hätäsuunnitelman toteuttaminen" -toimintamalli sisältää poliisiviranomaisille yhtenäiset toimintamallit pysäyttää tekijä(t) operatiivisessa tilanteessa poliisin aktiivisella väliintulolla.

Kauhajoen koulusurman jälkeen tehtiin päätökset oppilaitosten sekä poliisi- ja pelastusviranomaisten yhteistyön kehittämiseksi. Poliisin tuli nimetä jokaiselle oppilaitokselle poliisimies, joka toimii kyseisen oppilaitoksen yhteyshenkilönä oppilaitoksen tarvitessa poliisin apua tai asiantuntemusta turvallisuusasioissa. Yhteistyön käytännöt ja aktiivisuus vaihtelevat paikallisesti ja poliisin hallintorakennemuutosten jäljiltä on useissa yksiköissä ajankohtaista päivittää oppilaitosyhteistyön muotoja. Poliisihallinnon ennalta estävän toiminnan strategian toimeenpano on poliisihallinnossa tällä hetkellä ajankohtaista. Se vastaa osaltaan tarpeeseen selkeyttää poliisin sidosryhmätyön rakenteita, joiden ytimessä oppilaitosyhteistyö on perinteisesti ollut.

Poliisin ja pelastustoimen yhteinen harjoittelu äärimmäisten väkivalta- ja uhkatilanteiden varalta on välttämätöntä, jotta uhkatilanteissa yhteistyö olisi mahdollisimman sujuvaa. Yhteistyön laatu ja määrä vaihtelee eri poliisiyksiköiden alueella vielä suuresti eikä harjoittelua ole kaikilta osin toteutettu. Toimintakyvyn turvaaminen operatiivisissa tilanteissa edellyttää konkreettista harjoittelua koulurakennuksissa koulujen henkilökunnan kanssa. Tämän lisäksi poliisin turvallisuussuunnittelutyö yhdessä oppilaitosten kanssa on tärkeää varautumisen kannalta.

Poliisihallituksen tulee valvoa, että harjoittelu eri puolilla maata on riittävää ja Poliisihallituksen määrittelemien tavoitteiden mukaista. Samalla tulee huolehtia siitä, että kouluilla ja oppilaitoksilla on tiedossa yhteyshenkilöt tuen ja avun saamiseksi.

5 Opetus- ja kulttuuriministeriön toimet oppilaitosten turvallisuuden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi

Koulutuksen ja tutkimuksen vuosien 2011 – 2016 kehittämissuunnitelma

Koulutuksen kehittämiseen liittyvät linjaukset määritellään hallitusohjelmassa ja valtioneuvoston hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma (22.6.2011) linjaa, että koulutuspolitiikan tavoitteena on taata kaikille, syntyperän, taustan ja varallisuuden rajoittamatta yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeudet sivistykseen, laadukkaaseen maksuttomaan koulutukseen sekä täysivaltaisen kansalaisuuden edellytykset. Hallituksen tavoitteena on kaventaa sukupuolten välisiä eroja koulutuksessa, koulutukseen osallistumisessa sekä koulutuksen suorittamisessa sekä vähentää koulutuksen periytyvyyttä.

Valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi suunnitelman opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämisestä. Valtioneuvoston 15.12.2011 hyväksymä Koulutus ja tutkimus vuosina 2011 – 2016 kehittämissuunnitelma perustuu hallitusohjelmassa asetettuihin koulutus- ja tiedepoliittisiin tavoitteisiin. Kehittämissuunnitelma toimii hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmana ja sisältää koulutuksen keskeiset laadulliset, määrälliset ja rakenteelliset linjat.

Kehittämissuunnitelman mukaisesti koulutuksellinen tasa-arvo muodostaa perustan suomalaiselle hyvinvoinnille. Koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että jo varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa pystytään varmistamaan hyvät oppimisen edellytykset kaikille sekä tukemaan monipuolisin toimin eri syistä tukea tarvitsevia ja syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria.

Kehittämissuunnitelman mukaisesti perusopetuksen osalta tavoitteeksi asetetaan taata lapsen oikeus turvalliseen ja laadukkaaseen opetukseen lähikoulussa. Perusopetusta kehitetään koko ikäluokalle yhteisenä, tasavertaisena edellytyksenä turvaavana opetuksena. Ryhmäkokojen pienentämiseen suunnataan valtion erityisavustusta. Osana turvallista koulupäivää vahvistetaan aamu- ja iltapäivätoiminnan tarjontaa sekä vakiinnutetaan kerhotoiminta. Perusopetuksen laatukriteerien käyttöönottoa koulun toiminnan tukemisessa edistetään. Lisäksi seurataan, miten oppilaan oikeudet tehostettuun ja erityiseen tukeen toteutuvat. Koulu vahvistetaan oppilaiden emotionaalisten ja sosiaalisten taitojen kehittäjänä ja tuetaan oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Toimia tehostetaan koulukiusaamisen vähentämiseksi.

Koulutuksen ja tutkimuksen vuosien 2011 – 2016 kehittämissuunnitelman mukaisesti oppilas- ja opiskeluhuoltoa kehitetään painottaen erityisesti toisen asteen opiskelijoiden palveluja. Samalla lisätään palvelujen suunnitelmallisuutta ja kehittämistä nykyistä enemmän ennaltaehkäisevään työhön ja opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia edistäväksi.

Koulujen työrauhan turvaaminen

Koulujen työrauhaa koskevat perusopetuslakia, lukiolakia, ammatillista koulutusta sekä ammatillista aikuiskoulutusta koskevat lainsäädännön muutokset ovat tulleet voimaan 1.1.2014.

Lainsäädännön muutokset antavat opetuksen ja koulutuksen järjestäjille uusia keinoja koulujen ja oppilaitosten työrauhan parantamiseksi sekä ajanmukaistavat jo käytössä olevia toimintatapoja. Lakeihin on lisätty säännökset opettajien ja rehtorin toimivaltuuksista ottaa haltuun vaarallisia esineitä ja aineita sekä tarkastaa oppilaan tai opiskelijan tavarat ja päällisin puolin vaatetus tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi. Perusopetuslakiin on lisäksi lisätty säännökset myös toimivaltuuksista häirintään käytettävien esineiden tai aineiden haltuun ottamiseksi.

Perusopetuslakiin on lisätty säännös kasvatustieteiden tutkimuksesta, joka on uusi kasvatuksellinen keino puuttua oppilaan häiritsevään tai epäasialliseen käyttäytymiseen. Myös kurinpitokeinojen määräämiseen liittyviä toimivaltuuksia on täsmennetty.

Jokaisessa peruskoulussa tulee jatkossa olla oppilaskunta. Tämän lisäksi oppilaiden ja opiskelijoiden oikeutta sekä samalla opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuutta kehittää osallisuutta perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa on tarkennettu. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien tulee jatkossa järjestää toimintansa siten, että oppilaiden ja opiskelijoiden oikeus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin toteutuisi myös laajemmin kuin pelkästään oppilaskuntien kautta. Esityksellä parannetaan opettajien ja rehtorien mahdollisuuksia huolehtia tehtäviinsä kuuluvasta turvallisuudesta oppimisympäristöstä. Kasvatuksellisten tavoitteiden saavuttaminen ja ennaltaehkäisy ovat keskiössä. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia lisäämällä voidaan saada paljon hyvää aikaiseksi koulutyössä. Oppilaiden ja opiskelijoiden äänen kuulemisella sekä heidän aitoa osallisuutta vahvistamalla tuetaan oppimista ja hyvinvointia sekä vähennetään tehokkaasti esiintyvää häiriökäyttäytymistä. Opetuksen järjestäjän velvollisuutta edistää oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta lisätään.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki on tullut voimaan elokuun alusta 2014 lukien. Lakiin on koottu lainsäädännössä hajallaan olleet oppilas- ja opiskelijahuoltoon koskevat säännökset. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki koskee esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta. Uudistus tuo toisen asteen opiskelijoille psykologi- ja kuraattoripalvelut. Psykologin tai kuraattorin keskusteluun on päästävää laissa säädettyssä seitsemän päivän määräajassa. Kiireellisissä tapauksissa keskusteluun on päästävää samana tai seuraavana päivänä. Terveystieteiden työntekijän työaika on järjestettävä siten, että vastaanotolle pääsee tarvittaessa myös ilman ajanvarausta.

Tavoitteena on siirtää painopiste nykyisestä yksilö- ja ongelmakeskeisestä toiminnasta yhteisölliseen ja ennaltaehkäisevään opiskeluhooltoon ja tarjota oppilaille ja opiskelijoille matalan kynnyksen tukea hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi. Opiskeluhoitoa järjestetään sekä yhteisöllisenä että yksilöllisenä. Huoltajien, oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta korostetaan.

Lain tavoitteena on lisätä myös opiskeluhoollon suunnitelmallisuutta. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kirjataan opiskeluhoollon keskeiset tiedot, esimerkiksi arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta, käytettävissä olevista opiskeluhoolto- ja avustajapalveluista sekä tuki- ja erityisopetuksesta.

Oppilas- ja opiskelijahuollon lainsäädännön uudistamisen tavoitteena on siirtää toiminnan painopiste ennaltaehkäisevään koko yhteisöä koskevaan toimintaan. Uudistus on tärkeä, sillä koulujen ja alueiden välillä on edelleen suuria eroja oppilashuoltopalveluiden toteutumisessa. Myös lukioden ja ammatillisten oppilaitosten oppilas- ja opiskelijahuollossa on selkeitä puutteita.

Opiskeluun soveltumattomuuden ratkaisuja, SORA-säännökset

Ammatillisesta koulutuksesta annettu laki muuttui, kun 1.1.2012 lukien tuli voimaan ns. SORA -lainsäädäntö. Kyseisten säännösten tavoitteena on ollut parantaa turvallisuutta koulutuksessa ja sen jälkeisessä työelämässä lisäämällä koulutuksen järjestäjien mahdollisuuksia puuttua tilanteisiin, jotka liittyvät opiskelijoita koskeviin soveltumattomuus- ja turvallisuuskysymyksiin. SORA-säännöksillä tarkennettiin opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä ja kurinpitoa koskevia säännöksiä sekä lisättiin lakiin opiskeluoikeuden peruuttamista ja opiskelijoiden huumausainetestausta koskevat säännökset.

Lähtökohtana ns. SORA-säädösten valmistelulle oli se, että koulutuksen järjestäjillä ei ollut riittäviä keinoja toimia tilanteissa, joissa opiskelija (opiskelijan soveltumattomuus) koulutuslalle vaarantaa potilas-, asiakas-

tai liikenteen turvallisuutta tai on uhkana alaikäisten turvallisuudelle opinnoissa, niihin liittyvässä harjoittelussa tai myöhemmin ammatissa toimiessa. Koulutukseen tuli valituiksi henkilöitä, jotka osoittautuivat soveltumattomiksi kyseiselle alalle. Myös kurinpidon osalta säädöksissä koettiin olevan puutteita. Opiskelu-oikeuteen puuttamalla ja estämällä ammattiin valmistuminen haluttiin ehkäistä ennalta vahinkojen tapahtumista.

Säädösmuutokset koskivat opiskelijaksi ottamisen edellytysten tarkentamista ja terveydentilavaatimusten määrittelyä tutkinnon perusteissa, oikeutta turvalliseen opiskelu-ympäristöön, opiskelu-oikeuden peruuttamista tilanteissa, joissa se olisi turvallisuusnäkökohtien vuoksi perusteltua sekä muutoksenhakua opiskelu-oikeuden peruuttamista ja palauttamista koskevista päätöksistä.

Säädösten ja määräysten arvoperustassa ja lähtökohdissa korostuu esteettömyys, turvallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Esteettömyydellä (27 a §) tarkoitetaan sitä, että opintoihin hakeutuvan hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos laissa määriteltyihin opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei ole mahdollista kohtuullisin keinoin poistaa. Koulutuksen järjestäjän toiminnassa korostuu turvallisuutta vaarantavien tilanteiden ennaltaehkäisy, tiedotus, ohjaus ja tuki sekä yhteistyövelvoitteet.

Lainsäädännön (955/2011) muutosten perusteella Opetushallitus valmisti myös ammatillisten perustutkintojen (23.12.2011, määräys 38/011/2011) sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintojen (23.12.2011, määräys 39/011/2011) määräysten muutokset, jotka tulivat voimaan 1.1.2012. Määräykset koskevat sekä osin kaikkia tutkintoja, että osin niin sanottuja tutkintokohtaisia terveydentilavaatimuksia. Tutkintokohtaiset määräykset koskevat ammatillisia tutkintoja, joihin liittyy uhkia potilas- ja asiakasturvallisuuden, liikenneturvallisuuden, alaikäisten turvallisuuden sekä opiskelijan itsensä ja opiskelu- ja työyhteisön turvallisuuden vaarantumisesta. Ne koskevat ammatillisten perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen perusteita, sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan, humanistisen ja kasvatustieteiden alan sekä eräitä luonnonvara- ja ympäristöalan tutkintoja.

Muutosten tarkoituksena on ollut parantaa turvallisuutta koulutuksessa ja sen jälkeisessä työelämässä. Lähtökohdana on ollut esteettömyys, mutta muutokset tukevat myös mahdollisuutta lisätä koulutuksen järjestäjien ja myös korkeakoulujen mahdollisuutta puuttua opiskelijoita koskeviin soveltumattomuus- ja turvallisuuskysymyksiin. Tavoitteena on edistää potilas- ja asiakasturvallisuutta, liikenteen turvallisuutta, alaikäisten turvallisuutta sekä opiskelijan itsensä ja opiskelu- ja työyhteisön turvallisuutta. Lain tarkoituksena on myös edistää opiskelijan oikeusturvaa.

Laatukriteerit osana turvallisen oppilaitoksen edistämistä

Perusopetuksen laatukriteerit (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012:29.) on suositusluonteinen pitemmän ja lyhyen aikavälin johtamisen väline koululle ja kunnalle. Perusopetuksen laatukriteereiden tavoitteena on opetuksen korkean laadun ja monipuolisen tarjonnan turvaaminen sekä opetuksellisten ja sivistyksellisten perusoikeuksien takaaminen lapsille ja nuorille asuinpaikasta, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta. Perusopetuksen laatukriteerit on työkalu, jonka avulla voidaan tuottaa paikallisen tason tietoa perusopetuksen rakenteellisesta ja toiminnallisesta laadusta. Laatukriteerit on ohjauksen väline, jonka avulla pyritään ohjaamaan perusopetuksen järjestämistä koskevia päätöksiä. Laatukriteerit määrittelevät osaltaan, millä perusteilla toimintaa voidaan analysoida ja millaisena toiminnan odotetaan toteutuvan, jotta se palvelisi toiminnalle asetettuja tavoitteita.

Perusopetuksen laatukriteerit vahvistavat oppilaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kuuluvan perusopetuksen ydintehtäviin opetuksen ja oppimisen rinnalla. Perusopetuksen laatukriteereissä on erikseen

tarkasteltu oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tukea, osallisuutta ja vaikuttamista, kodin ja koulun yhteistyötä sekä oppimisympäristön turvallisuutta.

Moniammatillinen yhteistyö, erilaisten oppilaiden kasvun tukeminen, varhainen puuttuminen ja ennalta ehkäisevä työ sekä säännöllinen yhteydenpito kodin ja koulun välillä edistävät oppilaan kohtaaman toiminnan laatua. Yhteisöllisyyttä tukeva ilmapiiri, oppilaan kanssa työskentelevien aikuisten välinen sujuva vuorovaikutus ja turvallinen, pedagogisesti innostava oppimisympäristö antavat hyvän pohjan oppilaan hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen turvaamiselle.

Koulujen ja oppilaitosten toimintakulttuurin ja sen mukaisten käytäntöjen tulee kokonaisuudessaan tukea oppilaiden ja koko henkilöstön psyykkistä sekä fyysistä terveyttä ja hyvinvointia. Laatukriteereissä painotetaan oppilaan oikeutta turvalliseen kasvu- ja opiskeluympäristöön. Toimivan kouluympäristön suunnittelu edistää hyvinvointia ja turvallisuutta. Hyvinvointi ja turvallisuus rakentuvat eri toimijoiden välisissä vuorovaikutusprosesseissa. Kouluissa edistetään ja valvotaan turvallisuutta säännöllisesti ja korjataan havaitut epäkohdat. Hyvinvointia ja turvallisuutta kehitetään kodin ja koulun, useiden eri ammattiryhmien ja eri hallinnonalojen välisenä yhteistyönä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt opetuksen järjestäjille valtionavustusta perusopetuksen laatukriteerien käyttöönottoon vuodesta 2009 alkaen. Vuonna 2011 valtionavustusta myönnettiin 2,3 miljoonaa euroa. Rahoitusta voitiin käyttää vuosina 2012 – 2013.

Opetus- ja kulttuuriministeriön sairaalaopetuksen kehittämistoimintaan myöntämän erillisen valtionavustuksen turvin vuonna 2011 laadittiin sairaalaopetuksen laatukriteerit. Laatukriteerit ohjaavat ja tukevat sairaalaopetusyksiköitä yhtenäiseen, tasa-arvoiseen ja laadukkaaseen opetukseen, kasvatukseen ja pedagogiseen kuntoutukseen eri syistä tukea tarvitsevien oppilaiden parhaaksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut Koulutuksen ja tutkimuksen vuosien 2011 – 2016 kehittämissuunnitelman mukaisesti Ammatillisen koulutuksen laatutyöryhmän, jonka tehtävänä on muun muassa tehdä ehdotus koulutuksen järjestäjien laadunhallintaa ja laadun jatkuvaa parantamista koskevan järjestelmän kriteereistä.

Hyvän ohjauksen kriteerit

Opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat laatineet hyvän ohjauksen kriteerit perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen ohjauksen laadun kehittämistä ja varmistamista varten. Hyvän ohjauksen kriteerit perustuvat Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan 2011 – 2016, jossa edellytettiin, että perusopetukseen, lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen laaditaan hyvän oppilaan ja opinto-ohjauksen kriteerit niin, että ne voidaan ottaa käyttöön syyslukukaudella 2014. Hyvän ohjauksen kriteerit on suositus, jota on tarkoitettu käytettäväksi osana paikallista tai koulutuksen järjestäjäkohtaista laatu- ja arviointijärjestelmää. Niiden tavoitteena on tukea ohjauksen korkeaa laatua ja monipuolista tarjontaa sekä varmistaa lasten ja nuorten laadukkaan ohjauksen saatavuus asuinpaikasta ja olosuhteista riippumatta. Kriteerien avulla turvataan eri puolella Suomea oppilaille ja opiskelijoille tarjolla olevien ohjauspalvelujen tasapuolisuus, laatu ja saatavuus. Opetushallitus suosittelee, että opetuksen ja koulutuksen järjestäjät ottavat hyvän ohjauksen kriteerit käyttöön lukuvuoden 2014 - 2015 aikana. Elinikäisen oppimisen ja sitä tukevan elinikäisen ohjauksen merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa on lisääntynyt. Ohjaus elinikäisenä jatkumona nähdään välineenä osaamisen kehittämisessä, työllisyyden parantamisessa ja ylläpitämisessä, ammatillisen liikkuvuuden tukemisessa ja aktiivisen kansalaisuuden edistämisessä. Siirtymät eri kouluasteiden sekä koulutuksen ja työelämän välillä ovat moninaistuneet, monimutkaistuneet ja lisääntyneet. Ohjauksen merkitys on kasvanut myös yksilön omien valintojen tukena.

Valtion rahoittaman opetustoimen henkilöstökoulutuksen painopisteet 2014

Valtion rahoittamalla opetustoimen henkilöstökoulutuksella edistetään koulutuspoliittisten uudistusten toimeenpanossa tarvittavaa osaamista ja toimintaympäristön muutoksiin sopeutumista. Tavoitteena on tarjota koko opetustoimen henkilöstölle tasapuoliset mahdollisuudet osaamisensa kehittämiseen.

Opetustoimen henkilöstön osaamista kehitetään koulutuspoliittisesti merkittäville painopistealueilla. Valtion rahoittaman opetustoimen henkilöstökoulutuksessa turvallisuuden teema on myös korostunut viime vuosina. Määrärahoja on kohdennettu erityisesti koulujen kokonaisturvallisuuden edistämiseen. Vuoden 2012 yhtenä keskeisinä painopisteinä oli kehittää koulujen turvallisuuden parantamiseen ja varautumiseen liittyvää osaamista sekä välittää SORA-lainsäädännön toimeenpanossa tarvittavaa informaatiota. Vuoden 2013 osalta turvallisuuden edistämiseen liittyvänä painopistealueena oli Oikeusturva ja turvallisuus koulutuksessa, jossa tavoitteena on ollut vahvistaa opetustoimen henkilöstön oikeusturvakysymyksiin ja turvallisuuskulttuurin edistämiseen liittyviä tietoja, taitoja ja valmiuksia sekä turvallisen opiskeluympäristön kehittämistä. Lisäksi on vahvistettu henkilöstön pedagogisia valmiuksia ennaltaehkäistä työrauhaan ja kurinpitoon liittyviä ongelmia sekä edistetty turvataitokasvatusta.

Vuonna 2014 turvallisuuden painopisteenä on vahvistaa henkilöstön pedagogisia valmiuksia ennaltaehkäistä työrauhaan liittyviä ongelmia. Lisäksi tuetaan uuden lainsäädännön mukanaan tuomien koulurauhaan ja kurinpitoon liittyvien toimivaltuuksien ja ojentamiskeinojen turvallisen ja lain mukaisen käytön osaamista ja suunnittelua. Lisäksi edistetään työrauhaa sekä turvallisuutta opetuksessa ja koulutuksessa ml. turvataitokasvatus ja syrjinnän ehkäiseminen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön oppilaitosten turvallisuutta edistävät työryhmät

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti oppilaitosten turvallisuustilanteen kehittämistoimien seurantaan varten valtakunnallisen seurantaryhmän kaudelle 1.1.2011 - 31.12.2012. Seurantaryhmän tehtävänä oli raportoida ja tehdä ehdotuksia asianomaisille viranomaisille sekä sisäisen turvallisuuden ministeriryhmälle, kerätä tietoa eri viranomaisten turvallisuutta parantavista kehittämistoimista sekä antaa suosituksia hyvien käytäntöjen levittämiseksi oppilaitoksiin. (Oppilaitosten turvallisuustilanteen seurantaryhmän raportti ja suositukset: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/tr08.pdf?lang=fi>)

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 1.6.2011 Koulurakennusten rakenteellisen turvallisuuden työryhmän, jonka tehtävänä on koulurakennusten rakennusteknistä turvallisuutta koskevien suositusten jatkovalmistelu, aikataulutusta sekä vastuunjaosta sopiminen. Työryhmän toimikausi päättyi kesäkuussa 2013. Työryhmän raportti julkaistaan vuoden 2014 aikana.

KiVa Koulu -ohjelma

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuosina 2006 – 2009 rahoittama ja Turun yliopistossa kehitetty toimenpidekokonaisuus koulukiusaamisen vähentämiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi on otettu valtakunnallisesti suomen- ja ruotsinkielisten peruskoulujen käyttöön asteittain lukuvuosina 2009–2010. KiVa Koulu -ohjelman valtakunnallinen käyttöönotto on vaikuttanut merkittävästi oppimisympäristön hyvinvointiin ja turvallisuuteen.

KiVa Koulu -ohjelman käyttäjiksi on Suomessa rekisteröitynyt noin 2500 koulua. Tämä vastaa noin 90 % Suomen perusopetuksesta vastaavista kouluista. Vastaavan laajuista koulukiusaamista ehkäisevää ja vähentävää tutkimus- ja kehittämishanketta ei ole aiemmin toteutettu missään muualla maailmassa. Kansainvälisesti tarkasteltuna poikkeuksellista on myös se, että ohjelma on saatettu valtakunnalliseen käyttöön maksutta eli opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella.

KiVa Koulu-toimenpidekokonaisuus on tarkoitettu kaikkien suomen- ja ruotsinkielisten perusopetuksen koulujen käyttöön. Sen sisältämät toimenpiteet suuntautuvat yksittäisten oppilaiden lisäksi luokkien ja

koulujen tasolle sekä vanhemmille. Ohjelmasta on tuotettu erilliset toimenpidekokonaisuudet luokka-asteille 1-3, 4-6 ja 7-9 suomen- ja ruotsinkielisinä.

Ohjelman vaikuttavuuden tulokset ovat erinomaisia erityisesti alaluokilla. Samalla, kun ohjelman käyttö puolittaa kiusattujen ja kiusaajien määrän, sillä on myönteisiä vaikutuksia muun muassa luokkailmapiiriin, oppimismotivaatioon sekä lasten empatiakykyyn. KiVa Koulu on selkeästi vähentänyt kiusaamista niissä kouluissa, joissa kyseinen toimintamalli on aktiivisessa käytössä. Tällä voidaan katsoa olevan suora vaikutus myös väkivaltatilanteiden vähenemiseen niissä kouluissa, joissa KiVa Koulua käytetään säännöllisesti. KiVa Koulu -ohjelma on voittanut lukuisia palkintoja mukaan lukien Euroopan rikoksentorjuntakilpailun vuonna 2009.

Kaikki Mukaan – toimenpideohjelma

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman KaMu (Kaikki Mukaan) -toimenpideohjelman kehittäminen alkaa Turun yliopiston psykologian oppiaineessa. Hankkeessa kehitetään toimenpideohjelma psykososiaalisen hyvinvoinnin ja elämänhallintataitojen edistämiseksi sekä kiusaamisen ja sen vaikutusten vähentämiseksi toisen asteen oppilaitoksissa. Ohjelma kattaa koko toisen asteen ja sisältää yleisiä, kaikille suunnattuja toimenpiteitä sekä riskiryhmille kohdennettuja toimenpiteitä, joilla pyritään vähentämään oppilaiden syrjäytymisriskiä ja opiskelijahuollon kuormittumista. Toimenpideohjelma on valmis valtakunnalliseen levitykseen syksyllä 2018.